

بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی قانون هدفمند کردن یارانه ها بر کیفیت زندگی خانوارهای روستایی شهرستان ارومیه

امیر احمدی

دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه زنجان

غلامرضا مجردی^۱

دانشیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان

محمد بادسار

استادیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان

چکیده

زندگی در مناطق روستایی باعث می‌شود تا افراد دسترسی کمتری به خدمات اجتماعی و اقتصادی داشته باشند. از این رو، آرمان اصلی برنامه‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی، بهبود کیفیت زندگی کسانی است که در این مناطق زندگی می‌کنند. بر همین اساس قانون هدفمندی یارانه‌ها نیز به منظور برقراری عدالت و رفاه اجتماعی و همچنین ارتقای سطح کیفیت زندگی قشر ضعیف جامعه به اجرا درآمد. پژوهش پیمایشی-تحلیلی حاضر با هدف بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی قانون هدفمندی یارانه‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان ارومیه به انجام رسید. جامعه آماری این تحقیق را ۷۱۳۵۳ خانوار روستایی این شهرستان تشکیل داد. با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۲۶۵ نفر به روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات این تحقیق پرسشنامه‌ای بود که روایی آن به‌وسیله گروهی از افراد متخصص تأیید شد و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید گردید. مقدار این ضریب برای شاخص‌های مختلف بین ۰/۷۰ تا ۰/۹۳ به دست آمد. نتایج تحقیق نشان داد که اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها هم بر بعد اقتصادی ($\beta = 0/531$) و سطح معنی‌داری = ۰/۰۰۰ و هم بر بعد اجتماعی ($\beta = 0/582$) و سطح معنی‌داری = ۰/۰۰۰ کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه اثر مثبت و معنی‌داری داشته ولی اثرات اجتماعی آن بیش از اثرات اقتصادی اجرای این قانون بوده است. با این وصف از آنجاکه کیفیت زندگی تابع شرایط و عوامل بسیار متنوع و متعددی است با قطعیت نمی‌توان تمام تغییرات حاصله را به اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها مرتبط دانست. **واژه‌های کلیدی:** قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، کیفیت زندگی، شهرستان ارومیه

۱- نویسنده مسئول مکاتبات، gh.r.mojarradi@znu.ac.ir

مقدمه

توزیع درآمد و حمایت از گروه های نیازمند یکی از برنامه های مهم کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته می باشد، به طوری که امروز شعار عدالت اجتماعی یکی از محوری ترین شعارهای دولت ها از جمله دولت ایران محسوب می شود (پرمه و حیدری، ۱۳۸۵). بنابراین توزیع درآمد از جمله موضوعات مهم اقتصادی و اجتماعی است که به دلیل وجود روابط متقابل آن با متغیرهای کلان اقتصادی از جمله رشد اقتصادی، مصرف، سرمایه گذاری و پس انداز و متغیرهای اجتماعی نظیر آسیب های اجتماعی، همواره مورد توجه سیاست گذاران اقتصادی بوده است. در این راستا یکی از سیاست های مهم اقتصادی در همه کشورها، حمایت از طریق پرداخت یارانه به تولیدکننده یا مصرف کننده می باشد (پاکروان و همکاران، ۱۳۹۰). یکی از سیاست های اقتصادی رایج در کشورهای در حال توسعه و حتی کشورهای توسعه یافته اتخاذ سیاست های حمایتی مناسب و پرداخت یارانه است که امروزه به عنوان یکی از ابزارهای مهم در تنظیم اقتصاد برای حمایت از اقشار آسیب پذیر و بخش های خاص تولیدی به کار می رود. هدف از اعمال این سیاست ها در وهله اول کمک به مصرف کنندگانی است که قادر به تهیه برخی از کالاها یا ارزاق حیاتی نیستند و یا ممکن است کمک به تولید کنندگانی باشد که به علت افزایش قیمت تمام شده برخی از کالاها قادر به رقابت با سایر عرضه کنندگان آن کالا نباشند. یارانه مصرفی یکی از انواع یارانه هاست که با اهدافی چون ایجاد و تعدیل در توزیع درآمد، تعدیل آثار ناشی از فشارهای بازار، تصحیح الگوی مصرف کشور به سمت تشویق مصرف کالاهای خاص و در بسیاری از موارد تولید داخل، به مصرف کنندگان پرداخت می گردد. در ایران نیز دولت ها برای حمایت از طبقات مختلف درآمدی، تولید داخلی، اهداف توزیعی و اجتماعی به پرداخت یارانه اقدام کرده اند (امیری و همکاران، ۱۳۸۹). یارانه یا سوبسید در اصطلاح اقتصادی عبارت از هرگونه پرداخت مالی بلاعوض از محل خزانه ی دولت به صورت نقدی یا غیر نقدی است که به منظور حمایت از اقشار ضعیف و آسیب پذیر جامعه و بهبود در توزیع درآمدها، می تواند به دو طیف مصرف کنندگان و یا تولیدکنندگان داخلی پرداخت گردد (کریمی و زاهدی، ۱۳۸۹). یارانه صرف نظر از نوع نظام حاکم بر جوامع، در بیشتر کشورهای گوناگون توسعه یافته و در حال توسعه پرداخت می شود و کشورهای گوناگون هر یک با توجه به امکانات و محدودیت های خود، نظام های گوناگونی برای پرداخت یارانه اتخاذ کرده اند (Yuanchang & Jiyu, ۲۰۱۰). در واقع بیشتر یارانه ها در کشورهای توسعه یافته در جهت حفظ و افزایش درآمد کشاورزان، کاهش اختلاف درآمد شهری و روستایی و تقویت موقعیت محصولات کشاورزی در بازارهای جهانی از راه اعطای یارانه صادراتی می باشد (Hosaini, ۲۰۱۱). بر اساس آنچه در مورد موضوع یارانه ها ذکر گردید، باید گفت اجرای یارانه ها در کشور ایران به عنوان یک قانون تحول اقتصادی، دارای اهمیت خاصی است. چنانکه اقتصاد و وضعیت اجتماعی

مردم تحت تأثیر آن قرار گرفته است. هدفمند کردن یارانه های پرداختی، مسلماً در صورت هدایت مناسب، مزایا و نتایج مثبتی را به همراه خواهد داشت، ولی در صورت مدیریت نادرست، جامعه را از لحاظ اقتصادی و اجتماعی با چالش های زیادی روبه رو خواهد کرد (رازینی و صبوری دیلمی، ۱۳۸۸).

سیاست هدفمند کردن یارانه ها که به صورت پرداخت پول نقد به مردم شهری و روستایی انجام می گیرد، آن گونه که تصور می شود، سیاستی صرفاً اقتصادی نیست. جدا از پیامدهای اقتصادی که توسط اقتصاددانان، بررسی می شود، تزریق پول به خانوارها، تأثیرهای اجتماعی مختلفی به همراه دارد که از آن می توان تحت عنوان تأثیرات پنهان اما مهم و مؤثر بر روابط و مناسبات اجتماعی نام برد که با هیچ یک از مدل های ریاضی و کمی، قابل مشاهده و سنجش نیست (ازکیا و رودبارکی، ۱۳۹۳). از این رو موضوع مذکور در جامعه روستایی اهمیتی دوچندان می یابد چون جامعه روستایی در شرایط کنونی، دوره ای از تحولات اجتماعی و فرهنگی را تجربه می کند و هر برنامه و سیاست اقتصادی می تواند بر شدت، سرعت و جهت این تغییرات اثرگذار باشد. قانون هدفمندی یارانه ها، مانند هر قانون دیگری پیامدها و آثار مستقیم و غیرمستقیم گوناگونی بر اقتصاد و بخش های مختلف آن خواهد داشت. بر این اساس یکی از آسیب پذیرترین اقشار جامعه، از لحاظ شغلی و اجتماعی مردم روستایی می باشند و با توجه به مشکلات اقتصادی و اجتماعی روستاییان، اعطای یارانه به آنان قابل توجه است و از دلایل مهم آن پایین بودن درآمد در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری و حتی پایین بودن بهره وری بخش کشاورزی نسبت به بخش صنعتی است. واضح است که بررسی آثار و پیامدهای اجرای این قانون به خصوص در خانوارهای روستایی، می تواند راهگشای تصمیم گیران و سیاست گذاران امر باشد. آنچه در پرداخت نقدی یارانه ها مهم می باشد اثربخش بودن آن است. بنابراین، شناسایی نقاط ضعف و قوت این قانون به منظور رفع نواقص و حذف پیامدهای منفی آن می تواند به اثربخشی قانون کمک نماید. لذا با توجه به ضرورت مسئله، این تحقیق در جهت کمک به شناسایی تأثیرات پرداخت نقدی یارانه ها در بهبود سطح کیفیت زندگی بر جامعه روستایی می باشد. این مطالعه به برنامه ریزان کشور کمک می کند تا در ادامه اجرای این قانون، راهکارهای کاهش پیامدهای منفی آن بر کیفیت زندگی جامعه روستایی بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

کیفیت زندگی مفهومی پیچیده و چندبعدی است که تحت تأثیر مؤلفه هایی چون زمان و مکان، ارزش های فردی و اجتماعی قرار دارد و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه های مختلف بر آن مترتب است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸). برخی محققان مفهوم کیفیت زندگی را به معنای تندرستی افراد در نظر گرفتند (غفاری و امید، ۱۳۸۸)، در حالی که برخی دیگر اعتقاد دارند که میزان توانایی هر فرد جهت دنبال کردن اهداف و ارزش ها نشان دهنده میزان کیفیت زندگی آن فرد می باشد (Jackson, ۲۰۰۵). از نظر برخی اندیشمندان

کیفیت زندگی افراد وابستگی زیادی به پایداری محیط طبیعی داشته و در صورت پایدار بودن محیط، کیفیت زندگی افراد هم بهبود خواهد یافت (Mcgillivary, 2007). در نواحی روستایی کیفیت زندگی ابعاد مختلفی را دربر می گیرد که از جمله آن ها می توان به بعد اجتماعی و فرهنگی مانند سنت ها، ساخت های اجتماعی و انسجام اجتماعی، بعد زیست محیطی به معنای رفاه ناشی از حفاظت و ارتقای محیط زیست، و بعد اقتصادی به معنای افزایش رفاه و درآمد اشاره کرد (Wilkinson & Pickett, 2009).

بر اساس منابع علمی و نتایج حاصله از تحقیقات مرتبط با کیفیت زندگی، هنوز روش شناسی واحدی برای تعیین تعداد قلمروهای کیفیت زندگی وجود ندارد و انتخاب قلمروها و معرف های مربوط به هر قلمرو بر اساس قضاوت های شخصی پژوهشگر، داده های در دسترس، ویژگی های ناحیه مورد مطالعه و اهداف تحقیق صورت می گیرد. لذا در این تحقیق با توجه به ماهیت و اهداف قانون هدفمند کردن یارانه ها، صرفاً ابعاد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی مورد توجه قرار گرفت و بر اساس آن آثار و پیامدهای قانون هدفمند کردن یارانه ها بر کیفیت زندگی خانوارهای روستایی شهرستان ارومیه بررسی شد.

بررسی ادبیات تحقیق در مورد قانون هدفمند کردن یارانه ها نشان داد که در حیطه مسائل مرتبط با روستا، بررسی های انجام شده صرفاً متمرکز بر اثرات قانون هدفمند کردن یارانه ها بر بخش کشاورزی (تولید محصولات کشاورزی، تغییر الگوی کشت، قیمت محصولات کشاورزی و...) بوده و پژوهش های محدودی در ارتباط با بررسی اثرات قانون مذکور بر سطح کیفیت زندگی خانوارهای روستایی انجام شده است که در ذیل به برخی از نتایج حاصله از این تحقیقات اشاره می شود.

جدول ۱. ادبیات تحقیق درباره قانون هدفمند کردن یارانه ها و اثرات آن

نویسنده / سال	عنوان اثر	نتایج تحقیق
مقدسی و شرافتمند (۱۳۹۱)	بررسی تأثیر هدفمندسازی یارانه ها در بهره وری کل عوامل تولید بخش کشاورزی	کاهش یارانه ها، شوک های مثبت بهره وری را کاهش داده و تأثیر تغییر یارانه ها در شوک های منفی از اثر آن بر شوک های مثبت بیشتر است.
نجفی و دهقانی (۱۳۸۹)	بررسی و ارزیابی روش های پرداخت نقدی یارانه ها در دنیا	تجارب کشورهای مختلف نشان می دهد که آن ها به اشکال متنوعی همچون پرداخت مستمری ها، برقراری بیمه های بیکاری، ارائه خدمات اجتماعی، حمایت مالی از معلولان و افراد ناتوان و همچنین برقراری بیمه بازنشستگی نسبت به توزیع یارانه نقدی در بین مردم اقدام می کنند.
علیزاده (۱۳۸۹)	درآمدی بر تأثیرات اقتصادی هدفمند کردن یارانه ها	در این کتاب ابتدا ضرورت ها و باید های اجرای قانون هدفمندی یارانه ها مورد بحث قرار گرفته است، در بخش دوم اجزای قانون هدفمند کردن یارانه ها بررسی شده است، بخش سوم کتاب تأثیر قانون هدفمند کردن یارانه ها بر اقتصاد کشور را مورد توجه قرار داده است و در پایان، مطالب فصول قبلی جمع بندی شده و پیشنهادهایی در جهت اجرای بهینه قانون هدفمندی یارانه ها ارائه شده است.
عقیقی و همکاران (۱۳۸۹)	نظام هدفمند کردن یارانه ها	مباحث اساسی نظام هدفمند کردن یارانه ها در زمینه های مختلف همچون اقتصاد، سیاست و اجتماع، تدوین و ارائه تجارب کشورهای مختلف در خصوص برقراری یارانه ها، تاریخچه یارانه ها در ایران و جهان، و هدفمندی یارانه انرژی و تغذیه مهم ترین مباحث این کتاب را شامل می شود.
تصدیقی و حیدر پور (۱۳۸۷)	گزارش درباره لایحه هدفمند کردن یارانه ها	قانون هدفمند کردن یارانه ها منجر به تورم ناشی از فشار تقاضا شده و افزایش درآمد در اختیار دهک های پایین درآمدی، ضمن افزایش حجم نقدینگی، میل نهایی به مصرف را بالا برده است.
پرمه (۱۳۸۴)	بررسی یارانه انرژی و آثار افزایش قیمت حامل های انرژی بر سطوح قیمت ها در ایران	حجم یارانه های انرژی و تبعات ناشی از آن در اقتصاد ایران به مرز بحرانی رسیده، لذا دولت باید با یک برنامه ریزی همه جانبه، تدریجی و با تهیه ابزارهای مناسب، تأمین اجتماعی و اصلاح الگوی مصرف انرژی در بخش های مصرفی و تولیدی را در دستور کار قرار داده و نسبت به حذف یارانه ها اقدام نماید.
اسلامی (۱۳۸۲)	چگونگی بهبود توزیع یارانه های پرداختی کشور در راستای حمایت از اقشار آسیب پذیر	شناسایی دقیق اقشار ضعیف جامعه، چگونگی توزیع یارانه ها در بین اقشار آسیب پذیر، عدم حذف یارانه ها قبل از شناسایی محرومان و پیدا کردن راه های حمایت از آن ها مهم ترین مباحث این کتاب را تشکیل می دهد.

<p>حذف یک‌باره یارانه‌ها به خانوارهای کم‌درآمد روستایی آسیب بسیار جدی وارد می‌کند درحالی‌که خانوارهای با درآمد بالا در چنین شرایطی زیان چندانی نمی‌بینند. از این‌رو در برقراری یا حذف یارانه‌ها، باید بخش‌های مختلف اقتصادی به‌ویژه بخش‌های تولیدکننده غذا مورد توجه جدی قرار گیرند تا اقدامات مذکور اثرات سوئی بر رفاه خانواده‌های کم‌درآمد نداشته باشد.</p>	<p>Distributional Consequences of Subsidy Removal from Agricultural and Food Industry Sectors in Iran.</p>	<p>Ansari et al (2014)</p>
<p>در این پژوهش اثرات برنامه‌های رفاه اجتماعی بر کاهش فقر و نابرابری درآمد در چین طی سال‌های ۱۹۸۹ تا ۲۰۰۹ مورد بررسی قرار گرفته است، بر اساس یافته‌های این تحقیق برنامه‌های رفاه اجتماعی نقشی مهم در کاهش فقر در کشور چین داشته اما خانواده‌های با درآمد بالاتر از اجرای برنامه‌های رفاه اجتماعی سود بیشتری برده و اقشار ضعیف با کاهش درآمد و افزایش نابرابری مواجه شده‌اند.</p>	<p>Effectiveness of social welfare programmes on poverty reduction and income inequality in China</p>	<p>Lu et al (2013)</p>
<p>چگونگی توزیع یارانه‌ها از جمله موضوعات بحث‌انگیزی است که دیدگاه‌ها و مدل‌های مختلفی نیز درباره آن ارائه شده است. بحث اصلی این نوشتار اصلاح الگوی توزیع یارانه‌ها با در نظر گرفتن دیدگاه‌ها و مدل‌های مختلف درباره هدفمندی یارانه‌ها است.</p>	<p>Targeting Subsidies Considering the Applied Models in Iran</p>	<p>Maghsoudi & Tohid Ardahaey (2012)</p>
<p>نویسنده اصلاحات اقتصادی و جایگزینی یارانه انرژی به پول نقد در ایران را در سال ۲۰۱۰ مورد کنکاش قرار داده و موفقیت یا شکست آن را با توجه به موقعیت اقتصادی و سیاسی ایران در داخل و سطح بین‌المللی بررسی کرده است.</p>	<p>Recent Developments in Iran Energy Subsidy Reforms</p>	<p>Hasanzadeh (2012)</p>

اهداف تحقیق

هدف کلی از انجام این تحقیق مطالعه و بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کیفیت زندگی خانوارهای روستایی شهرستان ارومیه بود که در قالب اهداف کوچک‌تری همچون بررسی ویژگی‌های فردی اعضای خانوارهای ساکن مناطق روستایی ارومیه، بررسی اثرات اقتصادی قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر الگوی مصرف و شرایط اقتصادی خانوارهای روستایی و همچنین بررسی اثرات اجتماعی قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان ارومیه به انجام رسید.

روش پژوهش

این تحقیق از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی است که اطلاعات موردنیاز آن به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را ۷۱۳۵۳ خانوار روستایی شهرستان ارومیه تشکیل داد که بر اساس آمار سال ۱۳۹۰ حدود ۲۹/۴۴ درصد یا ۲۸۳۵۱۰ نفر از جمعیت ۹۶۳۷۳۸ نفری شهرستان ارومیه را در ۷۳۴ آبادی دارای سکنه شامل می‌شد.

برای انتخاب مشارکت‌کنندگان در تحقیق از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای استفاده شد، در مرحله اول از میان پنج بخش موجود در شهرستان ارومیه یعنی انزل، سیلوانه، صومای برادوست، مرکزی، نازلو تعداد سه بخش (انزل، مرکزی، نازلو) و در مرحله دوم از بین ۱۴ دهستان بخش‌های انتخابی تعداد ۵ دهستان یعنی دول، بکشلو چای، باراندوز چای شمالی، انزل شمالی و نازلو چای انتخاب گردید.

در مرحله سوم از بین ۱۱۴ روستای موجود در دهستان‌های انتخابی تعداد ۳۰ روستا بر اساس تعداد خانوار انتخاب شدند به‌گونه‌ای که از هر طبقه یعنی روستاهای با جمعیت زیاد، متوسط و کم، دو روستا به‌صورت کاملاً تصادفی انتخاب شدند و در نهایت با استفاده از فرمول کوکران نسبت به انتخاب تعداد ۲۶۵ نفر پاسخگو به‌صورت تصادفی از بین جمعیت ۳۰ روستا با ۴۷۹۲ خانوار اقدام شد. ابزار اصلی جمع‌آوری اطلاعات میدانی این تحقیق پرسشنامه بود که روایی ظاهری و محتوایی آن با استفاده از دیدگاه گروهی از افراد صاحب‌نظر مورد بررسی قرار گرفت. سطح پایایی پرسشنامه تحقیق نیز با انجام مطالعه راهنما در خارج از حوزه جغرافیایی تحقیق و تکمیل ۳۰ پرسشنامه و همچنین استفاده از روش آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف بین ۰/۷ تا ۰/۹۳ به دست آمد که بیانگر ضریب اعتماد بالا می‌باشد. پرسشنامه علاوه بر ویژگی‌های فردی مشتمل بر دو بخش دیگر برای اندازه‌گیری متغیرهای اصلی تحقیق بود که در بخش اول هدفمند کردن یارانه‌ها در سه قسمت مجزا شامل تغییر در الگوی مصرف با ۹ گویه، تغییر در شرایط اقتصادی با ۷ گویه، و اثرات اجتماعی با ۸ گویه می‌شد که بر اساس منابع مختلفی همچون اهداف قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و یافته‌های پژوهش صادقی و همکاران (۱۳۹۳) تدوین شده بود و در بخش دوم کیفیت زندگی با در نظر گرفتن بعد اقتصادی با ۵ گویه و بعد اجتماعی با ۶ گویه اندازه‌گیری شد که بر اساس مطالعات خراسانی و همکاران (۱۳۹۳) تدوین شده بود.

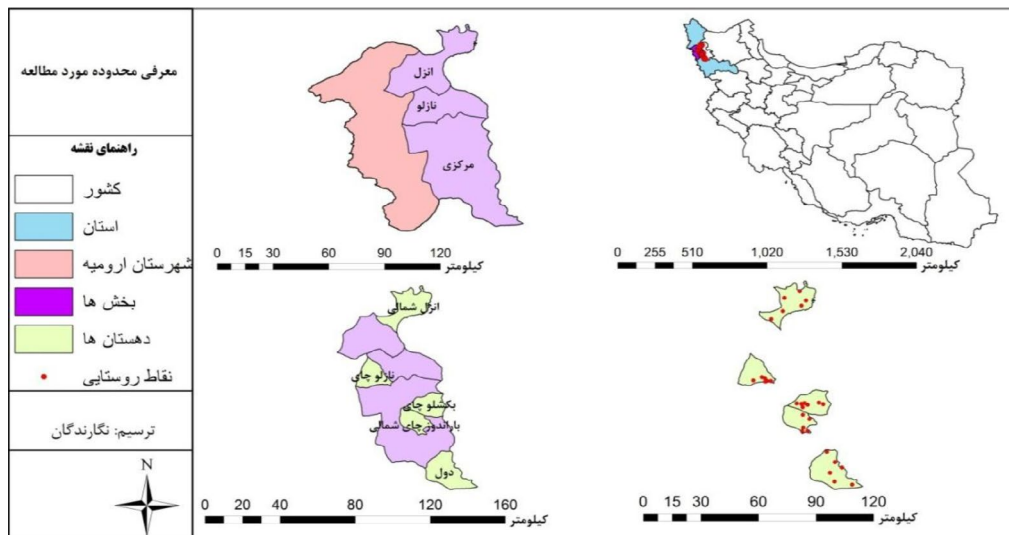
جدول ۲. تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

متغیر	گویه	
هدفمند کردن یارانه‌ها	تغییر الگوی مصرف	کاهش قدرت خرید انرژی (بنزین، نفت، گازوئیل) نسبت به گذشته به دلیل افزایش قیمت، کاهش مصرف آب، برق و گاز، کاهش مصرف غلات و حبوبات، افزایش تمایل به استفاده از وسایل ارتباط جمعی مثل ماهواره، تلویزیون و تلفن همراه، افزایش میل به تحمل گرایی و خرید کالاهای تجملی، افزایش مصرف مواد دخانی
	تغییر شرایط اقتصادی	افزایش تعداد صندوق های قرض الحسنه محلی، افزایش بهره مندی از خدمات عمومی (نانوایی، حمام عمومی و...)، کاهش سطح خدمات سازمان های حمایتی، افزایش درآمد و پس انداز خانوار روستایی، توان خرید ادوات و نهاده‌های تولید در بخش کشاورزی، تغییر هزینه تولید محصولات کشاورزی
	اثرات اجتماعی	کاهش مهاجرت های روستا به شهر و تمایل به ادامه زندگی در روستا، تغییر در روابط خانوادگی (تنش در رابطه زوجین، درگیری لفظی و...)، افزایش تعداد دیدوبازدیدهای فامیلی و به جا آوردن صلہ رحم، افزایش تمایل به ادامه تحصیل در بین اعضای خانوار به خصوص دختران، افزایش دسترسی به امکانات آموزشی، افزایش احساس وابستگی به دولت، پولی شدن روابط و کاهش نیروی کار، افزایش احساس امنیت و آرامش روانی سرپرست خانوار.
کیفیت زندگی	بعد اقتصادی	توانایی تأمین هزینه خوراک و پوشاک خانواده، دسترسی به خدمات مالی و اعتباری در محل سکونت، افزایش درآمد سالیانه اعضای خانواده، توانایی خانواده در تأمین هزینه‌های تفریحی و آموزشی، تنوع فرصت‌های شغلی موجود در منطقه سکونت.
	بعد اجتماعی	کاهش نزاع و درگیری های محلی، برخورداری از خدمات فرهنگی و مذهبی در مساجد و حسینیه‌ها، میزان اتحاد و انسجام بین روستاییان، سطح امنیت موجود در محل زندگی، میزان برخورداری از خدمات آموزشی در محیط زندگی

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان ارومیه با ۹۶۳۷۳۸ نفر جمعیت، دهمین شهر پرجمعیت ایران و دومین شهر پرجمعیت در منطقه شمال غرب کشور است که شامل ۵ بخش و ۲۱ دهستان می باشد، جمعیت روستایی این شهرستان ۷۱۳۵۳ خانوار و ۲۸۳۵۱۰ نفر می باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰) (نگاره ۱).

نگاره ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه در نقشه



یافته‌ها

یافته های توصیفی

بررسی ویژگی های فردی پاسخگویان در این تحقیق بیانگر میانگین سنی ۴۶/۹۲ سال با انحراف معیار ۹/۲۸ بود که نشان دهنده کاهش جمعیت جوان در مناطق روستایی شهرستان ارومیه است. توزیع سنی پاسخگویان نیز بین کمینه ۲۵ سال و بیشینه ۷۵ سال در تغییر بود. محل سکونت اصلی ۷۸/۹ درصد پاسخگویان روستا، ۱/۱ درصد شهر و ۲۰ درصد به صورت

فصلی بخشی از سال را در شهر و بخش دیگری را در روستا زندگی می کردند. از لحاظ جنسیت ۸۴/۵ درصد از پاسخگویان را مردان و ۱۵/۵ درصد را زنان تشکیل دادند. از لحاظ وضعیت تأهل ۹۶/۶ درصد متأهل و ۳/۴ درصد پاسخگویان مجرد یا به دلیل فوت و یا طلاق فاقد همسر بودند. همچنین از نظر سطح سواد بیشترین فراوانی با ۳۲/۵ درصد مربوط به افرادی بود که دارای سطح تحصیلات متوسطه بودند. نتایج حاصل از توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع شغل اصلی نیز نشان داد که ۴۴/۹ درصد از پاسخگویان در بخش کشاورزی، ۲۱/۹ درصد در بخش صنعت و ۱۰/۶ درصد در فعالیت های مربوط به بخش خدمات به کار اشتغال داشتند در حالی که ۸/۷ درصد از آنان در هنگام انجام این پژوهش بیکار بودند (جدول ۳).

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ویژگی های فردی

درصد	فراوانی	متغیر	
۳۲	۸۵	کمتر از ۴۰ سال	گروه سنی (میانگین: ۴۶/۹۲ سال؛ انحراف معیار: ۹/۲۸ سال؛ کمینه ۲۵ و بیشینه ۷۵ سال)
۴۹/۵	۱۳۱	۴۱-۵۵ سال	
۱۶/۶	۴۴	۵۶-۶۵ سال	
۱/۹	۵	۶۵ سال و بالاتر	
۷/۹	۲۱	بی سواد	سطح تحصیلات
۲۰	۵۳	ابتدایی	
۱۹/۶	۵۲	راهنمایی	
۳۲/۵	۸۶	متوسطه	
۱۲/۱	۳۲	فوق دیپلم	
۷/۹	۲۱	لیسانس و بالاتر	وضعیت تأهل
۹۶/۶	۲۵۶	متأهل	
۳/۴	۹	مجرد یا بدون همسر	
۸۴/۵	۲۲۴	مردان	جنسیت
۱۵/۵	۴۱	زنان	
۶۶/۸	۱۷۷	کشاورزی	وضعیت شغلی
۱۴	۳۷	بخش صنعت	
۱۰/۶	۲۸	بخش خدمات	
۸/۷	۲۳	بیکار	

جدول ۴. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت الگوی مصرف، شرایط اقتصادی و ...

درصد فراوانی	فراوانی	وضعیت	متغیر مورد بررسی
۳۵/۸	۹۵	پایین	الگوی مصرف
۶۴/۲	۱۷۰	متوسط	
-	-	بالا	
۵۴/۷	۱۴۵	پایین	شرایط اقتصادی
۴۵/۳	۱۲۰	متوسط	
-	-	بالا	
۲۸/۳	۷۵	پایین	اثرات اجتماعی
۷۱/۷	۱۹۰	متوسط	
-	-	بالا	

۳/۴	۹	پایین	بعد اقتصادی کیفیت زندگی
۵۹/۶	۱۵۸	متوسط	
۳۷	۹۸	بالا	
۳/۸	۱۰	پایین	بعد اجتماعی کیفیت زندگی
۵۸/۹	۱۵۶	متوسط	
۳۷/۴	۹۹	بالا	

در ذیل دیدگاه پاسخگویان در مورد مهم‌ترین اثرات اقتصادی و اجتماعی اجرای قانون هدفمندی یارانه ها در مناطق روستایی شهرستان ارائه می‌گردد.

اثرات اقتصادی

اگرچه میزان پس‌انداز روستاییان مورد مطالعه قبل از اجرای قانون هدفمندی یارانه ها در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفت اما نتایج حاصل از نظرسنجی به‌عمل آمده در زمینه افزایش میل به پس‌انداز و درآمد خانوارهای روستایی در شهرستان ارومیه نشان داد که با اجرای قانون هدفمندی یارانه ها میل به پس‌انداز و افزایش درآمد در خانوار در بین ۴۶/۸ درصد پاسخگویان در حد متوسط و در بین ۴۲/۸ درصد این افراد میل به پس‌انداز در حد زیادی افزایش یافته است. بدیهی است که باید بین میل به پس‌انداز با امکان پس‌انداز تفاوت قائل شد، زیرا در خیلی از مواقع علی‌رغم وجود میل و رغبت فراوان، به دلیل وجود هزینه‌های مختلف، امکان پس‌انداز به شدت کاهش می‌یابد.

در این پژوهش ۶۸/۴ درصد پاسخگویان تأثیر قانون هدفمندی یارانه‌ها بر افزایش تعداد صندوق‌های قرض الحسنه محلی را متوسط به بالا عنوان نمودند. صندوق‌های قرض الحسنه محلی بعد از اجرای قانون هدفمندی یارانه ها در بسیاری از محله‌های روستایی شهرستان ارومیه به‌منظور ارائه وام‌های خرد و مدت دار و عمدتاً به‌صورت غیر رسمی و خانوادگی شکل گرفته است. اعضای این صندوق‌ها به شکل قرض الحسنه وام‌های خرد دریافت کرده و پول آن را صرف خرید کالاهای مورد نیاز نموده و به‌تدریج نسبت به پرداخت اقساط مربوطه از طریق یارانه‌های دریافتی اقدام می‌کردند.

۹۳/۶ درصد پاسخگویان تأثیر قانون هدفمندی یارانه‌ها در کاهش سطح حمایت سازمان‌های حمایتی (کمیت امداد، بهزیستی و...) را متوسط به بالا عنوان نمودند. بر اساس اظهارات پاسخگویان بعد از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها، حمایت این سازمان‌ها از اقشار آسیب‌پذیر کمتر شده است. به‌گونه‌ای که قبل از اجرای قانون هدفمندی، این سازمان‌ها هر دو یا سه ماه پول نقد به افراد تحت پوشش اختصاص می‌دادند، اما بعد از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها هر شش ماه یک‌بار پول یا کالا به افراد تحت پوشش داده‌اند، حتی بر اساس اظهار نظر پاسخگویان برخی از افراد تحت پوشش بعد از اجرای قانون مذکور از عضویت در سازمان‌های بهزیستی و کمیت امداد خارج شده‌اند.

۹۱/۷ درصد پاسخگویان بر این باور بودند که قانون هدفمند کردن یارانه ها در کاهش قدرت خرید خانوار نسبت به گذشته تأثیر متوسط به بالایی داشته است. بر اساس اظهارات پاسخگویان بعد از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها قدرت خرید مردم به دلیل تورم و افزایش هزینه انرژی، مواد غذایی، نهاده‌های کشاورزی و ... کاهش یافته است.

طبق نتایج حاصل از پژوهش ۵۳/۹ درصد پاسخگویان تأثیر هدفمندی یارانه ها بر افزایش توان اقتصادی در بخش کشاورزی (خرید ادوات و ابزارآلات تولیدی) را متوسط به پایین اعلام نمودند. زیرا افزایش قیمت نهاده ها و ابزارآلات کشاورزی بعد از اجرای قانون هدفمندی یارانه ها، قدرت خرید نهاده‌ها و ابزارآلات تولیدی در بخش کشاورزی را نسبت به قبل کاهش داده است. این امر منجر به افزایش هزینه تولید محصولات کشاورزی شده و به همین دلیل ۵۹/۲ درصد پاسخگویان اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها را در کاهش هزینه‌های تولید محصولات کشاورزی متوسط به پایین ارزیابی نمودند. به عقیده پاسخگویان بعد از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها هزینه‌های تولید به دلیل افزایش هزینه خرید نهاده‌های تولید و افزایش هزینه انرژی چندین برابر شده است که این امر در روند تولید محصولات کشاورزی تأثیر منفی داشته است.

اثرات اجتماعی

نتایج حاصل از پژوهش در زمینه تغییر الگوی مصرف در سطح خانوار روستایی نشان داد که ۳۳/۶ درصد پاسخگویان اثر پرداخت یارانه نقدی بر تغییر الگوی مصرف را متوسط و ۶۲/۷ درصد پاسخگویان این تغییر را زیاد و خیلی زیاد اعلام نمودند. افزایش میل به تجمیل‌گرایی و خرید کالاهای تجملی در سطح خانوار یکی از اثرات اجتماعی اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها در مناطق روستایی است به طوری که در این تحقیق ۲۴/۹ درصد پاسخگویان اثر هدفمندی یارانه‌ها بر تجمیل‌گرایی در سطح خانوارهای روستایی را متوسط و ۷۱/۷ درصد آن را در حد زیاد و خیلی زیاد اعلام نمودند. در زمینه پولی شدن روابط و کاهش روحیه کار ۵/۳ درصد پاسخگویان اعتقاد داشتند که پرداخت نقدی یارانه ها تأثیر کمی

در کاهش اشتیاق به کار و فعالیت داشته درحالی که ۵۴/۳ درصد پاسخگویان اثر پرداخت نقدی یارانه ها بر پولی شدن روابط و کاهش روحیه کار را در حد متوسط و ۴۰/۹ درصد پاسخگویان آن را در سطح زیاد اعلام نمودند. از این رو قانون هدفمندی یارانه ها منجر به پولی شدن روابط و کاهش روحیه کار شده و اختصاص یارانه نقدی به خانوارهای روستایی، رغبت جوانان به خصوص قشر کارگر را به کار و فعالیت کاهش داده و نرخ بیکاری نیز در سطح روستاها افزایش یافته است. با توجه به اظهارات پاسخگویان پرداخت یارانه به صورت نقدی باعث وابسته کردن مردم به دولت شده و برخی از مردم به خصوص قشر کارگر با دریافت یارانه نقدی تمایلی به کار کردن ندارند.

بر اساس یافته‌های تحقیق نحوه هزینه کرد درآمدها و از جمله یارانه نقدی سه بخش اصلی را شامل می‌شود، بخش اول هزینه‌هایی همچون خرید مواد غذایی، تأمین بهداشت، استفاده از خدمات بیمه‌ای و بهبود وضعیت آموزشی را دربر می‌گیرد، بخش دوم هزینه‌های انجام شده برای خرید کالاهای نسبتاً تجملی، و تهیه مواد دخانی را شامل می‌شود و بخش سوم در صورت وجود، صرف پس انداز می‌شود. بدیهی است نحوه هزینه کردها به میزان درآمد و سرمایه فرهنگی خانوار وابسته است. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که بخش مهمی از یارانه دریافتی خانوارهای روستایی پس از برآوردن نیازهای اولیه، صرف آموزش و به ویژه ادامه تحصیل دختران شده است و این موضوع توسط ۵۱ درصد پاسخگویان در حد زیاد مورد تأیید قرار گرفت. درحالی که در کنار این تأثیر مثبت، ۵۳/۶ درصد پاسخگویان اجرای قانون هدفمندی یارانه ها را در حد متوسط عاملی بر افزایش مصرف مواد دخانی در مناطق روستایی اعلام نمودند.

اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها به دلیل افزایش درآمد خانوار روستایی، سطح بهره‌مندی آن‌ها در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات را نیز افزایش داده و باعث گسترش استفاده از ماهواره، تلویزیون، تلفن همراه و... در مناطق روستایی شده است. نتایج حاصل از تحقیق در این خصوص نشان داد که ۷۴/۷ درصد پاسخگویان تأثیر قانون هدفمندی یارانه‌ها بر افزایش بهره‌مندی از وسایل ارتباط جمعی در مناطق روستایی شهرستان ارومیه را در حد زیاد و خیلی زیاد اعلام نمودند.

واریز پول نقد به حساب سرپرستان خانوار روستایی، در میان اعضای خانوار انتظارات جدیدی ایجاد کرده است که در گذشته یا این انتظارات وجود نداشته و یا در صورت وجود، افراد با آگاهی از عدم توان مالی خانواده برای برآورده کردن آن از بیان چنین انتظاراتی خودداری می‌کردند اما در شرایط فعلی این انتظارات به حقوق مسلم افراد تبدیل شده و آن را از سرپرست خانوار مطالبه می‌کنند که در برخی موارد منجر به تنش در روابط زوجین یا درگیری لفظی بین اعضای خانواده شده و جایگاه سرپرست خانوار را به شدت تضعیف کرده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که ۵/۷ درصد پاسخگویان تغییر در روابط خانوادگی خود را کم و ۵۴/۳ درصد آن را در سطح متوسط ارزیابی کردند درحالی که ۴۰/۴ درصد پاسخگویان تغییر حاصله در روابط خانوادگی ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها را زیاد و بسیار جدی ارزیابی نمودند.

افزایش درآمد ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، موجب افزایش دیدوبازدیدها و بهبود سنت حسنه صلح‌رحم در میان خانوارهای روستایی شده است. بر اساس مشاهدات میدانی و نتایج حاصل از تحقیق ۵۰/۸ درصد پاسخگویان از تأثیر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بهبود دیدوبازدیدهای خانوادگی به واسطه افزایش توان اقتصادی در حد زیادی ابراز رضایت کردند.

یافته‌های استنباطی

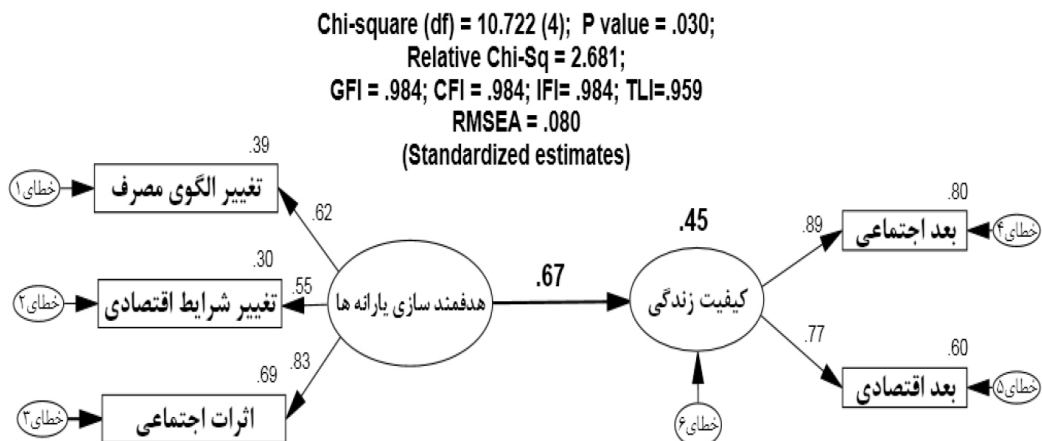
در این بخش، به منظور آزمون فرضیه‌های اصلی پژوهش در رابطه با بررسی اثر کلی قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان ارومیه از مدل سازی معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج حاصل از برازش نیکویی مدل ساختاری اثر کلی اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کیفیت زندگی نشان داد که این مدل بر اساس شاخص‌های مختلف از برازش مناسبی برخوردار است (جدول ۵).

جدول ۵. نتایج میزان انطباق مدل ساختاری اثر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کیفیت زندگی با شاخص‌های برازش

شاخص	$\frac{x^2}{df}$	GFI	IFI	CFI	TLI	RMSEA
معیار پیشنهاد شده	≤ 5	$\leq 0/90$	$\leq 0/90$	$\leq 0/90$	$\leq 0/90$	$\leq 0/08$
مقدار گزارش شده	۲/۶۸۱	۰/۹۸۴	۰/۹۸۴	۰/۹۸۴	۰/۹۵۹	۰/۰۸۰

همان‌طور که از نگاره ۲ پیداست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در حدود ۴۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه را تبیین می‌نماید. خلاصه نتایج به دست آمده از برآورد مدل ساختاری تحقیق در جدول ۵ نشان داده شده است. بر اساس یافته‌های به دست آمده از مدل ساختاری در رابطه با آزمون فرضیه اصلی تحقیق، رابطه مثبت و معنی‌داری میان اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها با کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه وجود دارد ($\beta = 0/670, p = 0/000$) (جدول ۶).

نگاره ۲. مدل ساختاری اثر کلی اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه

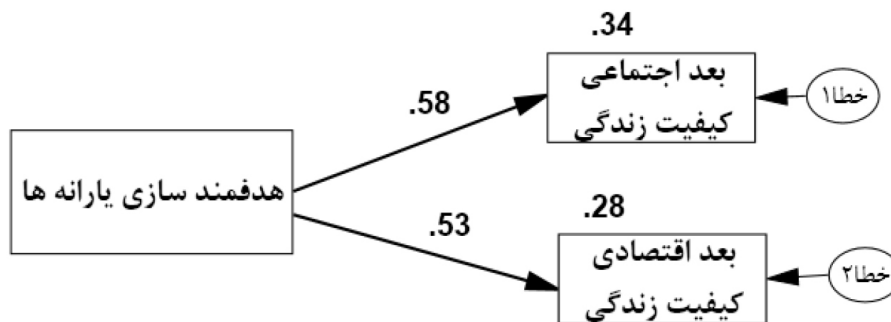


جدول ۶. ضرایب رگرسیونی اثر کلی اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه

رابطه	مقدار غیراستاندارد	خطای استاندارد	ضریب استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معنی داری
قانون هدفمند کردن یارانه‌ها کیفیت زندگی	۱/۵۲۵	۰/۲۰۲	۰/۶۷۰	۷/۵۶۷	۰/۰۰۰

نگاره ۳ اثر مثبت و معنی دار اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی ($\beta = ۰/۵۸۲$, $p = ۰/۰۰۰$) و همچنین اثر مثبت این قانون بر بعد اقتصادی کیفیت زندگی ($\beta = ۰/۵۳۱$, $p = ۰/۰۰۰$) را نشان می‌دهد که جزئیات بیشتر مرتبط با این مبحث در جدول ۷ ارائه شده است.

نگاره ۳. مدل ساختاری اثر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر ابعاد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه



بررسی مدل ساختاری اثر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر ابعاد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه بر اساس داده‌های جدول ۷ نشان داد که اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بعد اقتصادی کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه اثر مثبت و معنی داری دارد ($\beta = ۰/۵۳۱$ و سطح معنی داری = $۰/۰۰۰$). بر این اساس به ازای هر یک واحد افزایش یا به عبارت بهتر، بهبود در اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها سطح بعد اقتصادی کیفیت زندگی روستاییان به اندازه ۱/۰۳۳ واحد افزایش پیدا کرده است. لذا فرضیه اول تحقیق مبنی بر اثر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بعد اقتصادی کیفیت زندگی روستاییان شهرستان ارومیه تأیید گردید.

اثر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه نیز مثبت و معنی داری می‌باشد ($\beta = ۰/۵۸۲$ و سطح معنی داری = $۰/۰۰۰$). بر این اساس به ازای هر یک واحد افزایش یا به عبارت بهتر، بهبود در اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها سطح بعد اجتماعی کیفیت زندگی روستاییان به اندازه ۱/۰۱۵ واحد افزایش پیدا کرده است. لذا

فرضیه دوم تحقیق مبنی بر اثر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی روستاییان شهرستان ارومیه نیز تأیید می‌گردد. اما با این وصف باید این نکته مهم را مورد توجه قرار داد که اگرچه اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر ابعاد اقتصادی و اجتماعی زندگی مؤثر بوده است ولی اثرات اجتماعی ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کیفیت زندگی با ۳۴ درصد بسیار بیشتر از اثرات اقتصادی ناشی از اجرای این قانون با ۲۸ درصد بر کیفیت زندگی بوده است.

جدول ۷. ضرایب رگرسیونی اثر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر ابعاد کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه

رابطه	مقدار غیراستاندارد	خطای استاندارد	ضریب استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معنی‌داری
اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بعد اجتماعی کیفیت زندگی	۱/۰۱۵	۰/۰۸۷	۰/۵۸۲	۱۱/۶۲۸	۰/۰۰۰
اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بعد اقتصادی کیفیت زندگی	۱/۰۳۳	۰/۱۰۱	۰/۵۳۱	۱۰/۱۸۵	۰/۰۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه بیشتر محققان، توسعه روستایی را فرآیندی می‌دانند که خروجی آن باید بهبود کیفیت زندگی ساکنان نواحی روستایی باشد. قانون هدفمند کردن یارانه‌ها نیز که با رویکرد برقراری عدالت و رفاه اجتماعی و به منظور ارتقای سطح کیفیت زندگی و اعطای منابع مالی بیشتر به قشر ضعیف جامعه به مرحله اجرا در آمد، پیامدهای گوناگونی را به همراه داشت که برخی از این پیامدها در مناطق روستایی شهرستان ارومیه مثبت و برخی دیگر منفی تلقی می‌شود.

از پیامدهای مثبت اجرای این قانون در مناطق روستایی این شهرستان می‌توان به بهبود وضعیت خرید برخی از اقلام غذایی، استفاده از خدمات بیمه‌ای و بهبود وضعیت بهداشت و سلامت، بهبود وضعیت آموزشی، افزایش پس انداز و درآمد خانوار روستایی، بهبود وضعیت استفاده از وسایل ارتباط جمعی و افزایش دیدوبازدیدهای فAMILIی اشاره کرد. به طوری که ۵۱ درصد پاسخگویان اثر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر افزایش تمایل به ادامه تحصیل و بهره‌مندی از آموزش به خصوص در میان قشر دختران و در خانوارهای با درآمد کم را دارای تأثیر زیاد دانستند یا ۸۹/۶ درصد پاسخگویان میل به پس انداز و افزایش درآمد در سطح خانوار خود را پس از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها متوسط به بالا ذکر کردند. علاوه بر آن ۶۸/۴ درصد پاسخگویان نیز تأثیر قانون هدفمندی یارانه‌ها بر افزایش تعداد صندوق های قرض الحسنه محلی را متوسط به بالا عنوان نمودند که تأثیر مثبتی بر دریافت وام های کوچک با دوره بازپرداخت مناسب داشته است. همچنین اجرای این قانون به دلیل افزایش درآمد خانوار روستایی، سطح بهره‌مندی آن‌ها در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات را افزایش داده و باعث گسترش استفاده از ماهواره، تلویزیون، تلفن همراه و... در مناطق روستایی شده است، به طوری که ۷۴/۷ درصد پاسخگویان افزایش بهره‌مندی از وسایل ارتباط جمعی در مناطق روستایی را در حد زیاد و خیلی زیاد اعلام نمودند. افزایش دیدوبازدیدها و بهبود سنت حسنه صلح‌رحم در میان خانوارهای روستایی یکی دیگر از پیامدهای مثبت اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در منطقه مورد مطالعه بود. به طوری که بر اساس مشاهدات میدانی و نتایج حاصل از تحقیق ۵۰/۸ درصد پاسخگویان از تأثیر مثبت اجرای این قانون بر بهبود دیدوبازدیدهای خانوادگی، به واسطه افزایش توان اقتصادی، در حد زیادی ابراز رضایت کردند. پیامدهای مثبت ناشی از قانون هدفمندی یارانه‌ها در تحقیقات مختلفی از جمله در یافته‌های پژوهشی Hossaini (۲۰۱۱)، رازینی و صبوری دیلمی (۱۳۸۸)، اسلامی (۱۳۸۲)، Ansari et al (۲۰۱۴) و همچنین Lu et al (۲۰۱۳) مورد تأیید قرار گرفته است.

از پیامدهای منفی اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در مناطق روستایی شهرستان ارومیه می‌توان به کاهش سطح حمایت سازمان‌های حمایتی (کمیته امداد، بهزیستی و...) اشاره کرد که ۹۳/۶ درصد پاسخگویان تأثیر این قانون را در کاهش خدمات حمایتی، متوسط به بالا عنوان نمودند. به عبارت دیگر اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها به ضرر اقشار آسیب پذیر جامعه روستایی مورد مطالعه بوده است. کاهش قدرت خرید خانوار نسبت به گذشته یکی دیگر از پیامدهای منفی این قانون برای جامعه روستایی مورد مطالعه بود، به گونه‌ای که ۹۱/۷ درصد پاسخگویان بر این باور بودند که اجرای قانون مذکور و افزایش تورم، قدرت خرید آن‌ها را در حد متوسط کاهش داده است. این موضوع به ویژه در ارتباط با خرید ماشین‌آلات کشاورزی کاملاً مشهود بوده و هزینه تولید محصولات کشاورزی آن‌ها را نیز به علت افزایش قیمت نهاده‌های مختلف کشاورزی افزایش داده است. افزایش میل به تجمل گرایی و خرید کالاهای تجملی در سطح خانوارهای روستایی یکی دیگر از تغییرات فرهنگی و اجتماعی ایجاد شده در اثر اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها است که ۷۱/۷ درصد پاسخگویان تأثیر هدفمندی یارانه‌ها در افزایش میل به تجمل گرایی در سطح خانوارهای روستایی را زیاد و خیلی زیاد اعلام نمودند. در زمینه کاهش روحیه کار نیز بیش از ۹۵ درصد پاسخگویان اعتقاد داشتند که پرداخت نقدی یارانه‌ها منجر به پولی شدن روابط و کاهش روحیه کار به ویژه در بین قشر کارگر شده و این امر افزایش نرخ بیکاری در سطح روستاها را به همراه داشته است. از دیگر پیامدهای منفی اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها در مناطق روستایی ارومیه باید به افزایش مصرف مواد دخانی اشاره کرد. در این خصوص ۵۳/۶ درصد پاسخگویان افزایش مصرف مواد دخانی در

مناطق روستایی ارومیه را در حد متوسط اعلام نمودند که افزایش مصرف مواد دخانی را باید به عنوان یک زنگ خطر تلقی کرد، هرچند که این موضوع می تواند علل بسیار دیگری نیز داشته باشد. ایجاد انتظارات جدید در میان اعضای خانوار روستایی به دلیل واریز نقدی یارانه ها به حساب سرپرستان خانوار یکی دیگر از پیامدهای منفی اجرای قانون مذکور در مناطق روستایی است که در گذشته یا این انتظارات وجود نداشته و یا در صورت وجود، افراد با آگاهی از عدم توان مالی سرپرست خانواده برای برآورده کردن آن، از بیان این انتظارات خودداری می کردند اما در شرایط فعلی این انتظارات به حقوق مسلم اعضای خانواده تبدیل شده و آن را از سرپرست خانوار مطالبه می کنند که در برخی موارد حتی این موضوع منجر به تنش در روابط زوجین، یا والدین با فرزندان و یا درگیری لفظی بین اعضای خانواده شده و جایگاه سرپرست خانوار را به شدت تضعیف کرده است به طوری که بیش از ۴۰ درصد پاسخگویان تغییر حاصله در روابط خانوادگی ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه ها را زیاد و بسیار جدی ارزیابی کردند. نتایج حاصل از تحقیقات مقدماتی و شرافتمند (۱۳۹۱) و همچنین تصدیقی و حیدر پور (۱۳۸۷) نیز پیامدهای منفی ناشی از قانون هدفمندی یارانه ها را تأیید می کند.

در پایان باید بر این نکته مهم تأکید شود که کیفیت زندگی تابع شرایط و عوامل بسیار متنوع و متعددی است. از این رو با قطع و یقین نمی توان اجرای یک یا چند قانون همچون قانون هدفمندی یارانه ها را دلیل اصلی بهبود یا تضعیف کیفیت زندگی تلقی کرد بلکه چنین قضاوت هایی نیازمند انجام فعالیت های علمی بسیار گسترده و سنجش متغیرهای گوناگون در شرایطی کاملاً کنترل شده است که امکان بررسی تک تک آن ها در این تحقیق وجود نداشته است. این موضوع از سوی محققینی همچون ازکیا و رودبارکی (۱۳۹۳) نیز تأیید شده است، زیرا آن ها سیاست هدفمند کردن یارانه ها را سیاستی صرفاً اقتصادی نمی دانند و اعتقاد دارند که تأثیرات پنهان اما مهم و مؤثر بر روابط و مناسبات اجتماعی را با هیچ یک از مدل های ریاضی و کمی نمی توان مورد سنجش قرار داد.

پیشنهادها

در پایان با توجه به نتایج حاصل از تحقیق پیشنهادهای ذیل ارائه می گردد؛

- پایش مستمر پیامدهای مثبت و منفی اجرای قانون هدفمندی یارانه ها در مناطق روستایی با تأکید بر تقویت پیامدهای مثبت و کاهش پیامدهای منفی در بین روستاییان به عنوان مهم ترین قشر آسیب پذیر جامعه.
- حمایت برنامه ریزی شده و هدفمند از اقشار کم درآمد روستایی در حوزه تأمین نیازهای اساسی، آموزش، بیمه، بهداشت و سلامت به منظور کاهش آسیب های احتمالی ناشی از اجرای ناقص قانون هدفمندی یارانه ها .
- تأکید بر به کارگیری ابزارهای توانمندسازی و خوداتکایی در حمایت از مددجویان به صورت برنامه ریزی شده

و با هدف خروج آن ها از زیر چتر سازمان های حمایتی .
- بررسی مستمر و کارشناسانه آسیب های احتمالی ناشی از برداشت های غلط مصرف یارانه ها یا سایر منابع درآمدی توسط افراد ناآگاه در مسیرهای نادرست و سوق دادن جامعه به سمت کار و تلاش و حفظ سلامت جسم و روان.

منابع و مآخذ

۱. ازکیا، م.، حسینی رودبارکی، س. (۱۳۹۳). تجربه زیسته روستاییان از دریافت یارانه نقدی و پیامدهای آن. (مطالعه پدیدار شناختی: روستای آهنگر محله و قرن آباد شهرستان گرگان). توسعه روستایی (نامه علوم اجتماعی)، سال ۶، شماره ۲، صفحات ۱۹۲-۱۶۷.
۲. اسلامی، س. (۱۳۸۲). چگونه بهبود و توزیع یارانه های پرداختی کشور، تهران: انتشارات معاونت امور اقتصادی.
۳. امیری، م.، ماجد، و.، میرزایی، م.، و سلطانی، ا. (۱۳۸۹). گروه پژوهشی اقتصاد، برنامه ریزی و توسعه پایدار شهری، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران، اثرات اجرای قانون هدفمند کردن یارانه ها در استان تهران.
۴. پاکروان، م.، ر.، زارع مهرجردی، م.، ر.، مهرابی بشراآبادی، ح.، و کاظم نژاد، م. (۱۳۹۰). بررسی آثار حذف حمایت های یارانه ای دولت بر الگوی کشت محصولات زراعی شهرستان ساری. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۱۹، شماره ۷۵، صفحات ۱۳۵-۱۰۹.
۵. پرمه، ز.، و حیدری، خ. (۱۳۸۵). تعیین خانوارهای نیازمند از بی نیاز با استفاده از آزمون تقریبی میانگین (در راستای هدفمندی یارانه ها در ایران). فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، سال ۱۱، شماره ۴۱، صفحات ۲۶-۱.
۶. پرمه، ز. (۱۳۸۴). آثار افزایش قیمت حامل های انرژی بر سطوح قیمت ها در ایران، فصلنامه پژوهش های بازرگانی، سال ۱۰ شماره ۳۴، صفحات ۱۴۷-۱۱۷.
۷. تصدیقی، ب.، و حیدر پور، ا. (۱۳۸۷). گزارش لایحه هدفمند کردن یارانه ها، برآورد آثار ترمیمی اصلاح قیمت حامل های انرژی در دو حالت فشار هزینه و فشار تقاضا در حالات یکباره و پلکانی، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش های مجلس.
۸. خراسانی، م.، ا.، راستی، ه.، و مغدانی، ا. (۱۳۹۳). ارزیابی کیفیت زندگی در شهرهای کوچک با روش فازی (در شهرهای بردخون و بنک در استان بوشهر). رفاه اجتماعی، سال ۱۴، شماره ۵۴، صفحات ۳۶-۷.
۹. رازینی، ا. ع.، و صبوری دیلمی، م. ح. (۱۳۸۸). بررسی اثرات اجرای طرح هدفمند کردن یارانه ها بر مصرف بنزین در ایران. مدل سازی اقتصادی. سال ۳، شماره ۲، صفحات ۱۵۲-۱۲۳.
۱۰. رضوانی، م.، متکان، ع.، منصوریان، ح.، و ستاری، م. (۱۳۸۸). توسعه و سنجش شاخص های کیفیت زندگی شهری، مورد مطالعه: شهر نورآباد، استان لرستان. مجله مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، سال ۱، شماره ۲، صفحات

Science, 3(7): 162166-.

25. McGillivray, M. (2007). Human Well-being: Concept and Measurement, In Palgrave /McMillan, 2007, Houndmills, New Hampshire, USA, Chapter 1, pp. 122-.

26. Wilkinson, R., & Pickett, K. (2009). The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger. London, Allen Lane.

27. Yuanchang, X., & Jiyu. J. (2010). The optimal boundary of political subsidies for agricultural insurance in welfare economic prospect. International Conference on Agricultural Risk and Food Security. Agriculture and Agricultural Science Procedia, 163-169. Retrieved from: www.sciencedirect.com .

۸۷-۱۱۰

۱۱. صادقی، ح.، تقدیس، ا.، و کاوسی، ا. (۱۳۹۳). بررسی اثرات هدفمندی یارانه ها در بهبود رفاه اجتماعی روستاییان، مطالعه موردی: بخش دهدز شهرستان ایذه. فصلنامه مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، سال ۶، شماره ۲، صفحات ۱۴۸-۱۲۷.

۱۲. عقیقی، م.، احمدیان، ع.، و شریف فرد، ع. (۱۳۸۹). نظام هدفمند کردن یارانه ها. تهران: نشر مرسل.

۱۳. علیزاده، م. (۱۳۸۹). درآمدی بر تأثیرات اقتصادی هدفمند کردن یارانه ها. اقتصاد شهر، سال ۲، شماره ۸، صفحات ۱۰۸-۹۶.

۱۴. غفاری، غ.، و امید، رضا. (۱۳۸۸). کیفیت زندگی، شاخص های توسعه اجتماعی. تهران: نشر شیرازه.

۱۵. کریمی، ف.، و زاهدی کیوان، م. (۱۳۸۹). تعیین الگوی بهینه ی تخصص یارانه های بخش کشاورزی به مصرف کنندگان و تولیدکنندگان. مجله تحقیقات اقتصاد کشاورزی، سال ۲، شماره ۴، صفحات ۱۲۰-۹۹.

۱۶. مرکز آمار ایران. (۱۳۹۰). گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن.

۱۷. مقدسی، ر.، و شرافتمند، ح. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر هدفمندسازی یارانه ها در بهره وری کل عوامل تولید بخش کشاورزی. اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۲۰، شماره ۷۷، صفحات ۲۱۶-۲۰۱.

۱۸. نجفی، ن.، و دهقانی، ف. (۱۳۸۹). بررسی و ارزیابی روش های پرداخت نقدی یارانه ها در دنیا. راهبرد توسعه، سال ۸، شماره ۲۳، صفحات ۲۵۳-۲۲۳.

19. Ansari, V., Salami, H., & Veeman, T. (2014). Distributional Consequences of Subsidy Removal from Agricultural and Food Industry Sectors in Iran: A Price-based SAM Analysis. Journal of Agricultural science and technology, 16(1): 119-.

20. Hasanzadeh, E. (2012). Recent developments, in Iran's energy subsidy reforms. International Institute for Sustainable Development, Retrieved from: www.iisd.org/gsi/sites/default/files/pb14_iran.pdf .

21. Hossaini- Yekani, S, A. (2011). Investigating the effects of targeting subsidies on macroeconomics variables of agricultural sector in Iran. African Journal of Agricultural Research, 6(2): 382391-.

22. Jackson, T. (2005). Live Better by Consuming Less? Is there a "Double Dividend" in sustainable Consumption? Journal of Industrial Ecology, 9(1,(2-36-19.

23. Lu, S., Lin, Y. T., Vikse, J. H., & Huang, C. C. (2013). Effectiveness of social welfare programmes on poverty reduction and income inequality in China. Journal of Asian Public Policy, 6(3): 277291-.

Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.10801751623/4.2013.850226>.

24. Maghsoudi, N., Tohid Ardahaey, F. (2012). Targeting subsidies considering the applied models in Iran, International. Journal of Business and Social